

A FINN NÉPRAJZI MOZGALOM

A MULT SZÁZAD első évtizede jelentős változást idéz elő a finn nép életében: Napoleon az 1807. évi tilsiti békében Finnországot elszakítja Svédországtól és I. Sándornak, a minden oroszok cárijának ítéli oda; a cár egy éven belül el is foglalja a területet. A finnek hat évszázadon át éltek a svéd uralom alatt; állambe rendezésük és magasabb, polgári műveltségük svéd jellegű volt; hitük, a protestáns lutheránus hitvallás. A tilsiti béke így alapjaiban rendítette meg a finn közösségi életet: a svéd műveltséggel szemben az alacsonyabb színvonalu keleti szláv műveltség, a protestáns kereszténységgel szemben a bizánci ortodoxia jelentkezik: a svéd és az orosz életforma áll egymással ellentétben, a finn nép a kilátástalanság zürzavarába került. *Arvidson* szállóigévé vált mondása ébreszti fel a lelkeket: „*Ruotsalaisia emme enää ole, venäläisiksi emme voi tulla alkaamma siis Suomalaisia!*” (Svédek többé nem vagyunk, oroszokká nem lehetünk, legyünk hát finnek!) Nem a céltalan harc és mégkevésbé a politikai viadal, hanem a *népi-nemzeti* művelődés építhet oltalmazó erősségeket.

LÖNNROT ÉS A KALEVALA

EZEK BEN a jelentős években éli gyermekkorát Lönnrot Illés, a Sammatti-i szabómester fia, ki olyan szegény, hogy „gyakran még a megörölt fakéregből és mohából készített *pettuleiväre* sem telt s a gyerekek többször csak a szomszédok jóvoltából jutottak valami kis betevő falathoz”. Az „igénytelen, szűkszavu, de egészségesen derült kedélyű” Lönnrot Illés mégis megéri, hogy 1822-ben – egy napon Finnország másik két leendő büszkeségével, *Runneberg*gel és *Gnellmann*al – beiratkozhatik a turkui egyetemre.

Ezidőtájt egész Európa élénk érdeklődéssel és rokonszenvvel fordul a népi eredetű szellemi alkotások felé; *Macpherson* már kiadta Ossian-dalait, *Herder* *Volkslieder* c. híres fordításgyűjteménye ismert, s napvilágot látott *Geijer* és *Afzelius* népdalgyűjtése is. Finnországban a turkui egyetem finn tudósa, *Porthan H. G.* (1739–1804) az első, aki céltudatosan foglalkozik a népköltéssel (öt részből álló tanulmányt is ír: *de Poësi Fennica*.) Lelkes munkájával nemcsak azt éri el, hogy a műveltebbek körében állandósul az érdeklődés a nép szellemi termékei iránt, hanem megteremtette a gyűjtők, kutatók iskoláját. A romantikus irány vértelen, idegen szellemben, idegen forma nyűgében tehetetlenkedő irodalma kezd visszabotorkálni a népköltészet megelevenítő forrásaihoz. A svéd-

orosz háború befejezte után *Topelius*, északfinnországi orvos, kezd szorgalmas gyűjtésbe s felfedi a finn népköltészet eddig ismeretlen eldorádóját, Orosz-Karjalát. A híres finn nyelvtudós, *Alqvist*, szintén gyűjt és hangoztatja, hogy a finn nép nyelvföldt sok régi éneket tud. De a leglelkesebb gyűjtő *Gottlund K. A.* s ő az, aki felveti a szétszórta található énekek szerves egésszé való összefoglalásának gondolatát is: „milyen távlat tárulna elénk, ha mi fiatalabb finn írók nagyobb gondot fordítanánk anyanyelvünkre és a hazai irodalomra. Ha összegyűjtenők a finn nép énekeit, egy egész mű kerekednék ki, aminő pl. Homeros, Ossian vagy a Niebelungen-Lied. A finn nemzet sajtóságainak fényével és önállóságával ámulatba ejt-hetné a jelenkort és a jövőndőt!”

Megindul a szervezkedés, s ennek külföldön is visszhangja támad: *von Schröter* *Finnische Runen* címen finn népdalgyűjtemény-nyel lepi meg Európát (1819); *Rask Rasmus* a világhírű dán nyelvész elismerő szavai fokozzák a külföld figyelmét; *von Becker Reinhold*, a turkui egyetem nagyműveltségű történelemtanára kijelenti: „Szégyen volna, ha a finnek nem tekintenék becsület-ügyüknek a népnyelv és költészet tanulmányozását, mikor a külföld a legnagyobb érdeklődéssel várja az eredményeket”, s igyekezik az ügynek megnyerni az egyetemi ifjúságot.

Ez a helyzet, amikor Lönnrot Illés Turkuba kerül az egyetemre. Látja és csendes megértéssel figyeli a lelkes tervek és tettek vajudását, azonban nehezen hevül föl. Később megismerkedik Beckerrel, megismerkedik az új eszmékkal, azok hirdetőivel, hozzájut a finn meg a külföldi irodalom legfontosabb termékeihez, tanulmányozza az addigi gyűjtések eredményeit. Érdeklődése nőt-tön nő, s 1827-ben Becker indítására és vezetése mellett magiszteri dolgozatát *De Väinämöine, priscorum fennorum numine* címen írja meg. Ugyanez évben, a megélhetésre gondolva, beiratkozott az orvosi karra. Alig kezdte meg azonban tanulmányait, leégett Turku városa és bezárták az egyetemet. A kényszerű szünetet arra használta fel, amire eddig nem volt ideje: elindult a nép közé gyűjteni.

Ezt a gyűjtő útját később még 11 követte. Keresztül-kasul járta egész Finnországot és Orosz-Karjalát, a leggazdagabb és legcsodálatosabb daltermő mezőt. Gyalogolt háztól-házig, több ezer kilométeren át. Nem mindenütt fogadták szívesen, csavargónak, szegénylegénynek, garabonciásnak, minek nézték. Azonban jószívű-ségével, a nép életének, lelkének, nyelvének ismeretével, szívóssá-gával rendesen célt ért: megnyitak előtte az idegenek elől félté-kenyen dugdosott dalosládák a kalevalai *vaskiset vakkaset*. Minden útvjáról dús zsákmánnyal tért meg és egyre tisztábban látta a teendőket.

Az 1828. évi első útja gyűjtéséből kezdte közreadni *Kantele* című nagyobb munkáját (1829–31). A megjelent négy füzet egy-mástól függetlenül, az összetartozást nem is emlegetve közli a gyűj-tött anyagot, mindössze annyit tesz, hogy az ujjabbkori dalokat elválasztja a „régí runok”-tól. Eközben befejezte orvosi tanulmá-nyait és 1832-ben elvonult Észak-Finnországba, Kajaaniba, körorvos-nak, hogy közelebb legyen a daltermő Karjalához Itt élt azután a

távoli csendes magányban 21 esztendeig – amikor is az egyetem meghívta a finn nyelv és irodalom tanárává – gyűjtögetve és el-látva a környék orvosi teendőit.

Közben szaporodott, halmozódott a runó-anyag, de vele együtt nőtt Lönnrot gondja is: mitévő legyen a rengeteg, egymásba fonódó énekváltozattal? Tapasztalta azonban, hogy a népénekes nem ragaszkodik szóról-szóra a szöveghez, hanem azon változtatgat, hangulata és tehetsége szerint. Lönnrot a nép fia volt, gondolta tehát, ha a népénekesnek joga van változtatni azon, amit másót tanult, akkor ugyanezt ő is megteheti, hiszen ő is népénekes, csak ő valamennyi népénekesnél többet tud, hiszen ő nagyon sok énekes tudományát felírta magának. A népénekes, amikor alakít, formál, saját költői tehetségére van bízva, míg ő a legszebb változatokat használja fel. Így született meg a Kalevala megszerkesztésének, a runok egységbe foglalásának gondolata. A gyakorlati keresztülvitel akként történt, hogy Lönnrot egymás mellé rakta a tárgy-szerint együvé tartozó énekváltozatokat, kiválasztotta közülük a legszebbet és azt sorról-sorra, jelzőről-jelzőre haladva kiegészítette a többi változatból. Ilyenformán teljesebb, szebb változat jött létre, mint a lejegyzettek közül akármelyik és ez a változat, mégis minden ízében népi alkotás. Megfigyelte Lönnrot azt is, hogy amíg egyes énekesek csak egyes különálló énekeket tudnak, addig mások egész sorozatokat, egy esemény, egy hős köré csoportosuló ciklusokat ismernek. Ebből kiindulva, úgy gondolta, helyesen jár el, ha a teljessé tett változatokat ő is bizonyos hősök, események szerint csoportosítja, vagyis az egymással összefüggő énekekből éneksorozatokat alkot. Először a *Lämminkäinenről* majd a *Väinämöinenről* szóló énekeket csoportosította eszerint az elv szerint. Terve volt, hogy ilyen alapon csoportosítja az *Ilmarinenről*, *Kullervoról* és más hőskről szóló runokat is, azaz a népköltészet darabjaiból terjedelmesebb költeményeket, époszokat hoz létre.

Munkához is látott ilyen irányban, azonban csakhamar felismerte, hogy az egyes énekkörök valamikor együvé tartoztak, csak később szakadoztak el egymástól. Az ő feladata tehát az, hogy ne apró époszokat szerkesszen, hanem rakja össze a szét-hullott kövekből egységes alkotássá, s így született meg 1833-ban a *Runokokous Väinämöisestää* (Énekgyűjtemény Väinämöinenről), amelyet általában *Alku-Kalevalának* (Ős-Kalevalának) emlegetnek a szakirodalomban.

Ez az Ős-Kalevala azonban nem jelent meg nyomtatásban, mert 1834-ben, észak-karjalai útján, rábukkant Lönnrot a legkiválóbb énekesre, a világtalan *Perttunen Arhippara.*, akinek az ajkáról napokon át írta a minden eddigi változatnál terjedelmesebb és teljesebb változatokat. Ezek a gyönyörűbbnél-gyönyörűbb énekek végre teljes világosságot vetettek a hajdan létezett egységes nagy époszra és arra indították Lönnrotot, hogy az Alku-Kalevalát átdolgozza, még teljesebbé tegye. Ezután az átdolgozás után született meg az első nyomtatásban is megjelent éposz, a *Kalevala taikka Vanhoja Karjalan Runoja Suomen kansan muinotsista ajoista* (Kalevala vagy régi karjalai énekek a finn nép őskorából) címen

(1835 február 28). Ezt a Kalevalát *Vanha Kalevalan*ak (Régi Kalevalának) nevezzük ma. A „Kalevala” szó a szereplő hősök ősapjának a neve. („Kaleva hona, népe = Finnország, a finnség”).

LÖNNROT halálával a korábbi lázas buzgalom mintha alább hagyott volna. A külföld azonban gondoskodott arról, hogy a finn folkloristák hamarosan újabb munkához lássanak, ugyanis mind többször hamisítónak nevezték Lönnrotot. Elhatározták tehát, hogy kiadják a teljes runo-gyűjteményt filológiai hűséggel leírva s mivel a gyűjtők nagyrésze nem alkalmazott fonetikai leírást és sok esetben a gyűjtés forrását és helyét sem írták fel, előlről kezdték a gyűjtést. Eleinte félős volt, hogy immár nem lehet többé eredeti anyagot összegyűjteni. Az aggodalom feleslegesnek bizonyult. A gyűjtők szétmenvén a finnek valamennyi földjére, csodálatosan gazdag, új dalmezőkre akadtak. Megtalálták többek között a Karjalai föld legjobb énekesnőjét, *Paraske Larin* asszonyt, aki egymaga 1152 éneket (32.000 strófát) mondott tollba. 1888-ban meg is indult a változatok filológiai pontosságú kiadása; majd az Irodalmi Társaság a nép egyéb szellemi termékeit is közölni kezdte s megszületett a *Suomen Kansan Vanhat Runot* („A finn nép régi énekei”) című hatalmas kiadvány-sorozat, amely 1934 ig már 25 vasos kötetre gyarapodott. A gyűjtők száma ma eléri a kétezret. A Finn Irodalmi Társaság archívumában elhelyezett és kiadásra váró anyagban 50.000 ének, 30.000 mese, 40 000 újabb népdal, 75 000 babona, 5.000 népszokás és népi játék leírása, 600 sírató ének, 150.000 közmondás, 40.000 találoskérdés és 15.000 dallam van!

DONNER OTTÓ ÉS A HANGYÁK TÁRSASÁGA

A SOKAT SANYARGATOTT maroknyi finn nép jogos önérettel tekinteti a Kalevalára és önértetét csak növelte, amikor a nyelvtudósok az összehasonlító nyelvészet alapján megállapították faji hovátartozását és a nagy orosz birodalomban egymás után találták meg a rokon népeket, akik a hajdani finn-ugor családból szóródtak szét a világba. Megszűnt az a szorongató érzés, hogy ők testvértelenül, homálybavesző, jelentéktelen multu népként élnek Európában. Önbizalmuk egyre fokozódott, minden áldozatot meghoztak, csakhogy nyelvészeik munkáját elősegítsék. Tudósaik átlépik a határt és végigkutatják az orosz mezőket, sőt Szibéria kegyetlen telével se törődve, számbavették a Kelet felé elsodródott vogulokat és osztjákokat is, s elvi bizonyítékok alapján ki mondják, hogy e népek valamikor egy nagy családot alkotva, együtt éltek, s az Ural hegység délnyugati lábánál megjelölik a helyet, ahol a finn-ugor népcsalád az együttélés korában lakott.

A Kalevala a finnek finnországi megtelepülésének korában keletkezett s a finnek akkori műveltségének tükörképe. Ezt a műveltséget tárgyhoz kötni, tárggyal is igazolni, ez volt a finnek további feladata és ez teremti meg az archeológiát, mely szorosan kapcsolódik a nyelvkuatáshoz és annak megállapításait tárgyilag

is igyekszik igazolni. A Kalevalában azonban ezt követően még mindig sok a homályos, megmagyarázhatatlan szövegrészlet és nagyok a hézagok a rokonság tárgyi bizonyítékainak területein is. Új irányt nyitnak tehát a népi-nemzeti művelődés számára: a néprajzot. Meggyőződtek arról, hogy a Kalevala bizonyos érthetetlen szavai, a szavak sajátos használata, sőt egész jelenetek azonnal érthetőkké válnak, midőn magyarázatért a néphez fordultak; s a szavakat tárgyakhoz kötik. Így születik meg a tárgyi néprajz. Minthátért nyugatra fordulnak; Stockholmban éppen ebben az időben szervezik a híres *Nordiska Museumot*.

A népi jelleg pusztulása és a hagyományok rohamos sorvadás, ez az a két főjelenség, melyet a kezdeti kutatás megállapít. *Donner Ottó* professzor áll a mozgalom élére s hívó szavára 1874-ben a *Viipuri Osakunta* (Viipuri Osztály-egyetemi bajtársi egyesület) elhatározta, hogy népviseletet gyűjt, nem zárva ki más néprajzi tárgyak gyűjtését sem. Hamarosan szép anyag fölött rendelkeznek s hogy az elhelyezésről gondoskodhassanak, felvetődik a múzeum gondolata. A szükséges pénzt az ifjúság gyűjtőiveken magától a néptől kéri. A munkába csakhamar bekapcsolódik az egyetem további öt *Osakuntaja* s a múzeum ügyét egybekapcsolják az 1876-ban Helsinkiben rendezendő általános finn kiállítással.

Közben *Donner* megkezdte az ifjúság gyűjtésre való kiképzését is. Megismertette hallgatóival a problémát, a gyűjtendő anyagot, annak természetét és a gyűjtés technikai módjait. Amikor a tanulás már jól előre haladt, kivitte tanítványait a terepre és gyakorlati oktatás után bocsátotta szét őket az országba, hogy mindenütt meginduljon a munka. Az első tanév végén 20 jól képzett gyűjtő látott munkához. Egyetemista volt mind, akik nyári szabadidejüket fordították gyűjtőmunkára, önzetlenül, nemzeti kötelesség-érzettől áthatva, csupán a vásárolt tárgyak vételárát kapván kézhez a gyűjtött 20.0000 márkából.

Az 1876 évi kiállításra 5 teljes szobaberendezés, az összes foglalkozások köréből egy *Savo-i* (Északkelet-közép Finnország) csónakcsoport, majd két *Häme-i* (Délközép-Finnország) csoport került össze: azon kívül sok népviseleti darab és a finn hímzésekéből egész sorozat. Ez az anyag az egyetemi ifjúság tulajdona, bérhelyiségben helyezték el és nem kevesebbnek, mint a finn nemzeti múzeumnak az alapját vetették meg. 1893-ban már 13 000 drb pontosan meghatározott, leírt és leltározott tárggyal rendelkezik a Finn Nemzeti Múzeum s ekkor az állam átveszi.

A munka azonban csak most kezdődik. A múzeum hatása alatt és ezzel a legszorosabb kapcsolatban, az egyetem kebelében, megalakul az u. n. *muurahaiset* (hangyák) társasága. Tagjai azok, akik a gyűjtőtanfolyamokat hallgatták és a gyűjtés gyakorlati részével is megismerkedtek. *Donner*, később *Schwindt*, *Donner* asszisztense, kérdőíveket állít össze a gyűjtők számára; a gyűjtött írott anyagot és rajzokat monografikus elrendezéssel az Irodalmi Társaság erre a célra létesített archivumában helyezik el, majd a tökéletesebb monográfiákat nyomtatásban is kiadják, hogy minthátul szolgáljanak a további gyűjtő nemzedéknek, s a nagyközön-

ség nevelését is szolgálják. Jól tudták, hogy a nép támogatása nélkül, félénk idegenkedése mellett csak félmunkát végezhetnek; nagyon fontos tehát, hogy a nép tudja, miről van szó, de ezen kívül nagy mértékben lehet erősíteni a nép önbizalmát is, ha megismertetjük vele saját kultúráját és nemzeti hagyományait: ez az első lépés az általános népi műveltség emelése és fejlesztése érdekében.

OSAKUNTA ÉS RETKIKUNTA

A FINN népi műveltség feltárása és a finn nemzeti műveltség megújítása terén a munka és az érdem jelentős része a fiatal-ságé. Az *Osakunta*-kból, ezekből a tájegységek szerint csoportosuló főiskolás szervezetekből indult el a mozgalom, hogy később meghódítsa az egész finn életet. Az *Osakunta* sajátos alakulat, bajtársi jellege és klubháza van, de e fogalmaknak más ott az értelmük, mint Középeurópában: nemcsak a társas érintkezés, hanem az önművelés helyét jelentik, a *szülőföld* és a *nemzeti kultúra* ápolása alapvető célkitűzésük.

Az *Osakunták* kebelében kisebb csoportok, az u. n. *retkikunták* (kiránduló csoportok) szolgálják a néprajz feladatait. 10–14 Hegytemi hallgató tömörül a retkikuntában s a nyári szünet alatt három hetet vagy egy egész hónapot töltenek tájegységük egyik, előre meghatározott járásában. Előkészítésüket maga az egyetem végzi, a tavaszi szemeszter végén az előadó professzorok sort kerítenek a gyakorlati néprajzi tevékenység tárgyalására. Vegyünk fel egy példát. Szakember ismerteti a fényképezés gyakorlati fogásait, a fényképezendő feladatot és az ahhoz használható legelőnyösebb fényképező anyagot, szűrő-berendezést, világító eljárást, stb., alapul véve a lehető legegyszerűbb fényképezőgépet, azok között is előnyben részesítvén a lemezzel és nem a filmmel dolgozókat. Általános tapasztalat u. i., hogy a bonyolult, drága gépek távolról sem olyan jók, mint amilyen drágák és kényesek. A film ellen pedig az a panasz, hogy drágább mint a lemez, amellyel sohasem lehet olyan éles és pontosan irányított felvételt csinálni vele, mint a homályos üveggel dolgozó lemezes gépekkel, az előhívásnál rendszerint kisebb-nagyobb sérüléseket szenved, nem is szólva arról, hogy a különböző, egyéni adatokkal készült felvételeket kényszerülünk azonos módon előhívni s a filmnél e képek sohasem egyöntetűen jók. Miért fontos ez? Mert a fényképező gép nélkülözhetetlen a néprajz-gyűjtő kezében, dolgozzék akár a szellemi, akár a tárgyi néprajz területén. Jelszó: minél több fényképfelvételt a részletező rajz és a pontos méretfelvétel mellett. A fénykép összképet ad, a rajz csak a szerkezet és a méret rögzítésére hivatott. Rajzolni tehát szintén mindenkinek és minden körülmények között tudnia kell. A finn hallgatók a néprajzi célra elégséges rajztudást úgy sajátítják el, hogy tanulás közben az egyes néprajzi tárgyakat állandóan rajzolják s ez nemcsak kez ügyességüket, de megfigyelőképességüket is szerfölött tökéletesíti.

A retkikunta egyébként már az ősz folyamán megállapítja a következő nyáron tanulmányozandó kerületet. A korai terület-kiválasztás azért fontos, mert nyomban hozzálátnak a kiválasztott terület történelmének, földrajzának, archeológiájának, demográfiai és szociális viszonyainak tanulmányozásához és külön, nagyobb gonddal tanulmányozzák a vidékről eddig gyűjtött néprajzi anyagot és az esetleg már megjelent néprajzi monográfiák, leírások és kisebb cikkek adatait. Ez az általános előkészület egész télen át folyik, párhuzamosan a különleges szakfelkészüléssel, mert hiszen a retkikunta tagjai, fiuk és leányok, a legkülönbözőbb tudomány-szakoknak volt vagy jelenlegi hallgatói: a nyelvészet, a fizika, a földrajz, a történet, a zene, a mérnöki tudományok, a régészet, a társadalomtudomány, a teológia, az orvostudomány, az etnográfia, a jog, a mezőgazdaság, a kereskedelem egyként megtalálja a maga szakemberét. Az elvégzendő feladatokat az egyes megfelelő tudománycsoportok szerint osztják fel egymás között.

Természetesen ez a munka nem minden költségnélküli. A tizenkét-tizennégy tagból álló retkikuntának körülbelül 10–12 ezer márka, 35–40 ezer lejnyi összegre van szüksége, hogy munkáját egy hónapig zavartalanul folytathassa. Ezt a pénzt több forrásból nyerik: az állam mintegy 5–6 ezer márkával járul a költségekhez, vannak azonkívül alapítványok, de a kutatandó kerület is hozzá szokott járulni a költségekhez néhány ezer márkával s végül a különbözetet az Osakunta bocsátja rendelkezésre. Fényképezőgépe a legtöbb résztvevőnek van, de kapnak használatra a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályától is; ugyanettől kapják kölcsön azt a kézi könyvtárat, amelyet a gyűjtés ideje alatt a helyszínen használnak. A felszereléshez tartozik azután az a több ezer szócédula, amelyet a *Sanakirjasäätö* (a finn nyelv szótárának bizottsága) bocsát rendelkezésre, hogy azokra a tájszavakat jegyezék majd fel. A szótárbizottság minden szóért egy márkát (kb. 4.5 lejt) fizet a gyűjtőnek. A szükséges térképeket a Földrajzi Intézet adja kölcsön, de a legtöbb Osakuntának van saját térképe.

A lakás és étkezés gondját a retkikunta vezetője intézi el pár héttel a munka megkezdése előtt. Miután így mindent előkészítettek, meghatározott napon összereglenek a résztvevők a kutatandó területen lévő főhadiszálláson, amely rendszerint valamely jobbmódu parasztgazdánál van.

A RENKOI RETKIKUNTA

AZ ELMULT NYÁRON magam is részt vettem ilyen gyűjtő munkában, a Renko nevű templomkerületben (Dny.-Közép Finnország) a Hämäläinen Osakunta kebelében működő retkikuntában. Szándékomat még a tél folyamán bejelentettem a nevezett Osakuntában, amelynek illetékes tényezői mint etnográfust beosztottak a retkikuntába. (EVENKÉNT – megjegyzendő – legfőbb csak 3–5 új tagot vesznek fel a végzett és öreg tagok pótlására; s ilyekeznek az utánpótlást úgy szervezni, hogy az új tag legalább

egy alkalommal együtt dolgozhassék a távozandó régi taggal s a gyakorlati munkát elődje vezetésével kezdhesse meg.)

A mi retkikuntánk, velem együtt, tizennégy tagból állott. A munka megkezdésének idejét június 2-ában állapították meg; a feladatot 21 nap alatt, tehát kerek három hét alatt kellett kinek-kinek elvégeznie. Június 2-án délután már mindenki jelen volt szállásunkon. Ki ki hozott magával kerékpárt is, csupán nekem nem volt eféle lovam, de ez nem is volt nagy baj, mert nem ment mindenki mindennap 10–15 km-nyi távolra s így kölcsön kaptam hol ettől, hol amattól a biciklijét. A kerékpárra a nagy távolságok miatt volt szükség. A finn nép nem igen él falvakban, magánosan, erdők mélyén, egymástól távol eső tanyákon lakik. Falvai 10–20 portából állanak, pár kilométernyire egymástól. De az utak mindenfelé rendkívül jók s így a kerékpár nagyon hasznos szerszám.

Szóval június 2-án megérkeztünk (legtöbben nem Helsinkiből, hanem Hämee különböző helyeiről, hazulról, hisz a nyári szünet május utolsó hetében már elkezdődött). Az elhelyezkedés hamar megtörtént, megismerkedtünk leendő házigazdánkkal, megtekintettük a falut és este térképekkel a kezünkben megtartottuk az első tanácskozást, amelynek során felosztottuk a templomkerületet az utak szerint több részre. Most vezetőnk a retkikuntát kettesével hét csoportra osztotta és mindegyik csoportnak kijelölte a következő napra a bejárando területet. Másnap korán reggel indultunk, kerékpáron, térképekkel (térkép nélkül az erdőkben megbújt tanyákat lehetetlen megtalálni) és más, író, rajzoló és fényképező felszereléssel. Feladatunk a felderítés volt. Betértünk minden házhoz, felkutattuk az öreg embereket, asszonyokat, tájékoztunk afelől, hogy az illető mit tud (pl. jól emlékszik a régi gazdálkodási módokra, valamely népi hangszeren játszik, valaminek a készítéséhez ért, gyógyítani tud, stb.). Pontosan feljegyeztük az illető nevét és a házat, ahol él, majd a következő házak lakói felől kérdeztük meg az illetőt, tettük ezt azért, mert így tudomást nyertünk arra nézve, hogy a következő házak véneitől mit gyűjthetünk. A nép jól ismeri egymást, számontartja, hogy ki miben ügyes (így van ez a világon mindenütt), önmagáról nem szívesen beszél, de ha a szomszédjáról kérdezzük, nyilatkozik. Hála ennek a szokásnak, teljes eredménnyel jártunk. Este azután összeültünk és egymás utáni sorrendben ki-ki felolvasta a nap folyamán gyűjtött adatait. Ennek az volt a célja, hogy ki-ki feljegyezze az őt érdeklő adatokat elsősorban, de azokívül minden más adatot is. Másnap folytattuk a felderítést és estére végeztünk is vele. Két napi munka után ismertük a 300 ezer hektárnyi kerület minden házat és emberét. Ezután ki-ki tetszése szerint osztotta be a kerületet és hozzálátott különleges feladatának elvégzéséhez.

A RETKIKUNTA gyűjtőmunkáját pontos terv szerint tagolja. A felosztás általában a következő: 1. építkezés, 2. földművelés, 3. halászat-vadászat, erdőlés, 4. népzene, 5. népi jog, népi élet, népi társadalom, 6. táplálkozás, 7. viselet, 8. női kézimunka, 9. férfi kézimunka és népművészet, 10. néphit, 11. népi gyógyítás babonák, 12. nép-

költészet, 13. állattartás, tej és tejfeldolgozás, az állat levágása, a hús és annak problémái, 14. a nép egészségi és szociális viszonyai, 15. a népi tudás, stb. Ha nagyobb számú a retkikunta, akkor az egyes fejezeteket több részre bontják. A törekvés az, hogy a népi élet minden területén történjék kutatás.

A gyűjtés technikai módját legjobban példa mutathatja be. Így az építkezésnél főfeladat valamennyi épület teljes topográfiai felvétele azon a tanyán, amely a kerület típusjellegét legteljesebb mértékben tükrözi, de topografizálnak az általánostól eltérő épületcsoportokat is. A topografizálás célja megállapítani az egyes épületek elhelyezésének módját, egymáshoz és a szántóföldhöz, vizekhez, meg az erdőhöz és az égtájakhoz, tehát a klimatikus viszonyokhoz való alkalmazkodását. E nélkül bajos az egyes épületek rendeltetését, funkcióját megérteni, de az ember életterületéről is csak így kapunk kielégítő képet. Ezt követően, az egyes épületek részletes tanulmányozásánál, minden legkisebb részre kiterjed a figyelem. Elsősorban több áttekintő fényképfelvétel, majd sok részletfelvétel készül. Az interieuröket magnéziumfény mellett fényképezik, hogy egyenletesebb világítást kapjanak. Azután következik az alaprajz felvétele pontos méretekkel majd tovább halad a munka, a ház felépítésének menetét tartva szem előtt; minden részlet fontos. Részletesen kikérdezik az építés technikai fogásait, módjait, az építésnél használt minden szerszám és segéd eszköz után érdeklődnek. Mindezekről fénykép, rajz és méret készül. A legapróbb részletességgel megtudakolják a ház minden egyes nagyobb egységének és kis apró részeinek a nevét és a neveket fonetikailag írják le, majd lejegyzik az építkezéssel járó babonás szokásokat. Ezek után kerül sor a belső berendezésre, amely a tűzhellyel kezdődik. A tűzhelyet alapjaitól kezdve szintén részekre boncolják, méreteket vesznek fel és leírják. A tűzhely után az asztal következik s különösképen az fontos, hogy az asztal körül kinek, hol van a helye. Majd a nyugvóhelyek és a többi butor kérdései kerülnek elő.

A melléképületeknél ugyanígy végzik el a teendőket. A munka általános szabálya: „mindent úgy felvenni, hogy az adatok alapján, az egykorú technikai adottságok igénybevételével, a teljes porta tökéletesen felépíthető és berendezhető legyen”. A lelkiismeretesség: ez a fontos, ez jellemez minden kutatót – vizsgálja akár az építkezés, akár a földművelés, viselet, népi élet, stb. kérdéseit. Mindent fölvesznek, nincs fontosabb és kevésbé fontos, különösen az elnevezések területén, és pedig azért, mert a név, a nyelv az, amely a múlt emlékeit leginkább megőrizte. Ha például egy eke áll előttünk és minden legapróbb részének nevét feljegyeztük és ezt a seregnyi nevet elemezzük a nyelvtudomány módszereivel, eljutunk az eke legősibb alapeleméhez, amelyből a mai eke ki-fejlődött. A részek nevei mutatják meg, hogy milyen időkben, milyen módon, mely népek hozzájárulásával fejlődött ki a mai eke – a művelődéstörténet hosszú útját megjárva. Teljes, minden részletre kiterjedő leírás, tárgyi rögzítés és névfelvétel nélkül nincs néprajzi munka; aki másként gyűjt, nem több – a művelődéstörténeti alapon álló néprajz mezején – hétvégi kirándulónál.

AZ IFJÚSÁG MUNKÁJA szerves kiegészítője a nagy eredményekkel dicsekvő finn népismereti törekvéseknek. Minden retkikunta tükrözi ezt a jelleget: hol a Nemzeti Múzeum egyik vagy másik osztályának vezetője dolgozik együtt a főiskolásokkal, hol a Finn Néprajzi Film Rt. valamelyik szakembere járja velük a tanyák útjait – jó tanácsokkal, útmutatásokkal szolgálván és segítvén a retkikunta célkitűzéseinek eredményesebb elérését. Így a mi csoportunkat *A. Hirsjärvi* tanár, a Nemzeti Múzeum Finnugor-Osztályának vezetője és *Dr. S. Pälsi*, a Nemzeti Múzeum vezető tisztviselője és a Néprajzi Film Rt. tagja kísérte el. *Dr. Pälsi* a gyermekjátékokat, táncokat, bizonyos munkafolyamatokat filmezett keskenyfilmező gépével.

A retkikunta e jellegénél fogva nem is alkalmi társulás, hanem végleges beleilleszkedés a távolabbi célokat látó népismereti mozgalomba. Két körülmény segíti ezt a beilleszkedést. Az egyik az, hogy a finn egyetemi ifjúság nagyobbrészt népi származású s magasabb tanulmányaik után sem szakadnak el családjajuktól s az egyetemet végzetek szervesen illeszkednek be a népi életbe. Az „úrrá” nevelés a finn életben ismeretlen. Ez a lelki feltétel lehetővé teszi, hogy a retkikuntában megismert feladat életfeladattá erősödhessenek s így a retkikunták munkáját a magányos néprajzi gyűjtők egészítik ki. A retkikunta tagjai – bármennyire szorgalmasak – teljes munkát nem végezhetnek, nemcsak a rendelkezésre álló idő rövid, de az élet örökké folyó és az életmegnyilvánulások évszakonként változnak, idővel módosulnak. A hiányt a retkikunták volt tagjai, állásban lévő papok, tanárok, orvosok, ügyvédek, mérnökök pótolják, mondhatjuk: az igazi munkát ők végzik. A retkikunták tagjai, az egyetem elvégzése után, szétmennek az országba és ott folytatják kutatásaikat s állandó összeköttetésben maradnak a Finn Nemzeti Múzeummal, a Tudományos Akadémiával, a Finn Nyelv Szótárának szerkesztőbizottságával. Ez a második körülmény, mely a népismereti munka nagyvonalúságát s eredményeit lehetővé teszi. A magányos gyűjtők – nem magányosok, egy nagy szervezetbe tartoznak bele: adataikat időről-időre beszolgáltatják, utasításokat kapnak, feladatokat oldanak meg. S jellemző a finn életre, hogy ily természetű levelezésüket a posta *díjlanul* közvetíti.

*

ARVIDSON egy évszázaddal előbb kimondott jelszava ma valóság: „Svédek többé nem vagyunk, oroszokká nem lehetünk, legyünk hát finnek”. A népi erősség felépült s a százados hagyományokra támaszkodó műveltség falain belül a Kalevala nemzete önmagára talált.

(Akik a Kalevala kérdéssel bővebben óhajtanak foglalkozni, azoknak ajánljuk az alábbi forrásmunkákat: *Zsirai Miklós*: Finnugor rokonságunk. Budapest, 1937. Magyar Tud. Akadémia kiadása; *Krompecher Bertalan*: A Kalevala keletkezése. Budapesti Szemle, 1935. 697. sz.; *Borenius A. – Krohn J.*: Kalevalan esityöt I.–III. (A Kalevala előmunkálatai). Suomi III. 4, 5, 11; *Krohn Kaarle*: Kalevala und seine Sippe. SUS. Aik. XXX. 35; *Setälä E. N.*: Das Kalevala als finnisches national-epos FUF. X. 1.).

Helsinki, 1938 szeptember hó.

Dr. K. KOVÁCS LÁSZLÓ